

ΝΕΟΙ ΘΕΟΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Καὶ ἤθελε νὰ τοῖς εἶπῃ νὰ κλείσωσι τοὺς ὀφθαλμούς· μήπως τυφλωθῶσιν ἐκ τῆς αἴγλης τῆς δόξης του, νὰ κλίνωσι γόνυ ἵνα μὴ ἀμαρτήσωσιν. Ἀλλὰ ματαίως ἀνέμενε φωνὴν ἐκπλήξεως. Ὁ ἐνωματάρχης παρετῆρει αὐτὸν ἀτάραχος καὶ ἀπαθής, μ' ἐν ἐλαφρὸν χαμόγελο εἰς τὰ χεῖλη, ὡς νὰ συνεκράτει τὸν γέλωτα, χαριζόμενος εἰς τὴν γεροντικὴν του ἀδυναμίαν, οἰκτεῖρων τὴν παιδικριώδη του πεποίθησιν. Οἱ χωροφύλακες ἐκάγχαζον βλακωδῶς· πέντε ἐξ ἐκ τῶν χωρικῶν οἱ γεροντότεροι ἠτένιζον τὸ καρυφύλλι μὲ λυπημένον βλέμμα, ἐσχατοὶ μαχηταὶ ζῶντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀτενίζοντες τὴν σημαίαν των ἣ ὁποία γνωρίζουν ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν των θὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ· ἐνῶ οἱ λοιποὶ ἐντελῶς ἀπηρνοῦντο πλέον αὐτό, τὸ μελαψὸν καὶ ἐξηθρομένον καὶ γεγηρακός, οὐδὲ ἤθελον καὶ νὰ τὸ ἀτενίσωσιν... Ὁ γέρων ἐστάθη διὰ μίαν στιγμὴν πρὸ τῆς ταύτης ψυχρότητος ἀλλοῦ. Συγκεχυμέναι ἰδέαι συνέρρευσαν εἰς τὸ πνεῦμά του, βαρὺς νυγμὸς διεπέρασε τὴν καρδίαν του καὶ ἡσθάνθη αἴφνης ἐαυτὸν παρασυρμένον εἰς τὸ ὀρμητικὸν ῥεῦμα τῆς θελήσεως τῶν πολλῶν.

— Μπρέ!... ἐφώνησεν.

Ἄλλ' ἡ ἐντύπωσις αὕτη ἦτο στιγμιαία.

Ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐκείνης τῆς θερμαινομένης ὑπὸ μεγάλων παραδόσεων δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαθιδρυθῇ διὰ πολὺν καιρὸν ἡ ἀποθάρρυνσις, ὅπως ἐπὶ πεπυρακτωμένου σιδήρου σταγῶν ὕδατος. Εὐθὺς ἀμέσως ὁ γέρων ἀνέλαθεν ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐνεργητικότητα, ὅλην τὴν ἀκλόνητον πεποίθησιν περὶ τοῦ Ἀἰ Γιώργη του, ὅσην ἔτρεφε καὶ περὶ τοῦ ὁμωνύμου Στρατηλάτου. Ἐβιάζετο, ἐσπευδε νὰ προβῶσιν εἰς τὴν δοκιμὴν, νὰ διαλαληθῇ παντοῦ ὁ θρίαμβος τοῦ ὅπλου του, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο καὶ θρίαμβος τῆς γενεᾶς του αὐτῆς.

— Ἐλα, μπρέ! ἔκραξε πρὸς τὸν ἐνωματάρχην ἀνυπομόνως· σκόπεψε καὶ ῥίξε!..

— Μά, παπποῦ, μὴ χαλᾶς ἄδικα τὴ ριζιά σου· συνεβούλευσεν οὗτος.

Ὁ γέρων ἐγένειεν ὅλος φωτιά· οἱ μυκτῆρες τῆς χονδρῆς βίνος του σφοδρῶς ἀνεκινήθησαν, αἱ δασειαὶ ὀφρύς του συνεσφίχθησαν παρὰ τὸ μεσόφρουον, καὶ αἱ ἄγριαι τρίχες τῆς λευκῆς κόμης του ἀνωρθώθησαν ἀπειλητικαί. Ἡ ἐξεγερθεῖσα ὑπόψια του δὲν εὗρισκεν ἄλλο παρὰ ἐμπαιγμὸν καὶ χλεύην εἰς τοὺς λόγους ἐκείνους τοῦ ἐνωματάρχου· ἐπὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ δὲν ἀνεγίνωσκεν εἰμὴ οἰκτον ἁμετρον δι' αὐτόν. Αὐτὸν τὸν ὁποῖον

δὲν ἐδέχετο κανεὶς νὰ οἰκτεῖρῃ, κανεὶς νὰ λυπηθῇ!... Καὶ εὐθὺς ὅλαί αἱ βίαιαι ἐξεις καὶ ὀρμαὶ τῶν καπεταναίων τῆς ἐποχῆς του, τὰς ὁποίας ἐκ τῆς πολυχρονίου μετ' αὐτῶν διατριβῆς προσέλαβεν, ὅλον ἐκείνο τὸ αἷμα τὸ κοχλάσσαν εἰς τόσας μάχας, τὸ θερμανθὲν εἰς τόσους θυμούς, ἀνέθρασεν ἀκράτητον εἰς τὰς φλέβας του. Δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἠνέχετο τὸν ἐνωματάρχην ἀπὸ ἀρκετῆς ἡδῆ ὥρας νὰ καταρρίπτῃ τὰ εἰδωλα τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐδοξολόγει, νὰ ποδοπατῇ πᾶν ὅ,τι αὐτὸς ἐθεοποιεῖ. Δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ὑβρίσῃ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο ἄξιός νὰ φέρῃ καὶ εἰς τὸ στόμα του. Δὲν ἀρκεῖ ὅτι τὸν ἀφῆκεν ἐλεύθερον ν' ἀφαίρῃ τὰς ἱεράς πεποιθήσεις ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χαζοὺς συμπατριώτας του καὶ νὰ ἐνσπείρῃ ζιζάνια εἰς τὴν ἀθώαν καὶ ἀπλαστον ψυχὴν των, ἀλλ' ἤθελε νὰ ἐμπαίξῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον!... Ἄλλ' ὁ γέρων δὲν ἐπέτρεψε τοῦτο εἰς ἄλλους ἄνδρας — καὶ τί ἄνδρας! — καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ τώρα εἰς ἓνα παίγνιο!...

— Μπρέ θὰ ῥίξῃς ἢ νὰ σ' τὴν ἀνάψω! ἔκραξε παράφορος.

Καὶ συγχρόνως ἐστρεψε τὸ ὄπλον ἐναντίον τοῦ στήθους τοῦ ἐνωματάρχου. Ὁ Παπαθεοδωρακόπουλος ἀπέμεινεν ἐκπληκτος. Μόλις τώρα ἐνόει ὁποῖον κλονισμόν ἐπέφεραν οἱ λόγοι του εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ γέροντος καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ φθάσῃ αὕτη του ἡ παραφορά. Ἐγνώρισε μόνος του ὅτι δὲν ἐπεδέχετο πλέον ἀστεϊσμούς ἢ συζήτησις καὶ ἐσκέφθη διὰ μαλακοῦ τρόπου ν' ἀποφύγῃ τὴν σύγκρουσιν.

— Μά, γέρω μου... ἠθέλησε νὰ εἶπῃ.

— Τί γέρω μου, μπρέ!... θὰ ῥίξῃς σοῦ λέω!...

Ὁ γέρων Χειμάρρας ἐνόει νὰ λάβῃ ἱκανοποίησιν ἢ κολοδωθεῖσα ὑπόληψις τοῦ ὅπλου του· ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ σύγκρισις, νὰ μάθῃ ὁ λοχίας νὰ μὴ καταφρονῇ τὰ ὅπλα μὲ τὰ ὁποῖα ἠλευθερώθῃ ἡ πατρίς του. Ἡ — ἀν ἦτο γραμμένον καὶ τοῦτο — νὰ διαψευσθῶσι πλέον τοὺς γέροντος αἱ ἐλπίδες!... Καὶ ὁ ἐνωματάρχης ἐκὼν ἔκων ὑπέκυψεν. Ἐθεσε τὸ φουτίγγιον εἰς τὸ ὄπλον του καὶ εἶπεν εἰς τὸν γέροντα ὅτι ἦτο ἑτοιμος διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ ἄφινεν αὐτὸν νὰ ῥίψῃ πρῶτος.

— Ὅχι, ἐσύ θὰ ῥίξῃς ἐπέταξεν ὁ γέρων.

— Καλὰ· σὲ πόσα μέτρα;

— Ὅσα θές... Ὡς τὸν καιρὸ τοῦ Παπα-Κώστα, ἀπὸ ὧς τὴν Τούρλα ἔκοψα τάγῃ!... τὸ κούτσουπο τῆς λάγιας τοῦ Μπαζούλα.

Καὶ μετὰ παιδικῆς μεγαλαυχίας ὁ γέρων Χειμάρρας ἐδείξε πρὸ αὐτοῦ ὑψηλὸν κωνοειδῆ λόφον πετρώδη καὶ φαῖον, φέροντα δύο τρεῖς ἐλάτους εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἀνεμνήσθη τῆς κατὰ τὸ 1847 ἐπαναστάσεως τοῦ Παπα Κώστα Τζαμάλα, τοῦ ὀρμητικοῦ ἐκείνου ἀρματωλοῦ ἱερέως τοῦ ἀγῶνος. Μετέσχε καὶ ὁ γέρων Χει-

μάρρας τῆς ἐξεγέρσεως ἐκείνης ὅχι διότι εἶχε καμμίαν δυσαρέσκειαν κατὰ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, οὔτε χάριν συμφερόντων ἀλλ' ἀπλῶς ὑπὸ φιλοπολέμου ὁρμῆς παρασυρθεῖς, ἀποστέρων τὸν ἀπράγμονα βίον τοῦ χωρίου, ἔπειτ' ἀπὸ τὰς περιπετείας καὶ τὰς συγκινήσεις τοῦ πολέμου. Ἐνῶ τὸ κύριον σῶμα ὑπὸ τὸν Βελέντζαν διευθύνετο πρὸς τὴν Λαμίαν, οὗτοι περὶ τοὺς διακοσίους ἐκκινήσαντες ἐκ Σαλῶνων ἐβάδιζον κατὰ τοῦ Γαλαξειδίου, ὅτε ἐστάθμευσαν ἐπ' ὀλίγον κάτω τῆς Βουνιχώρας καὶ διέπραξεν ὁ Χειμάρρας διὰ τοῦ καρυοφυλλίου του τὴν ἀξιωμανημόνευτον ἐκείνην πράξιν ἡ ὁποία ἐξέπληξε τότε τοὺς ἐπαναστάτας ὅλους καὶ αὐτὸν τὸν Παπᾶ-Κώστα. Ἀλλ' ἡ Τούρλα δὲν ἀπέιχεν ἀπ' ἐκεῖ ὅπου ἴσταντο παρὰ πεντακόσια τὸ πολὺ μέτρα καὶ οὐδεμίαν εἶχε σημασίαν διὰ τὸν ἐνωματάρχην, τοῦ ὁποίου τὸ ὄπλον ἐνήργει ἀποτελεσματικῶς μέχρι τῶν χιλίων διακοσίων.

— Τόσο κοντά! ἐπεφώνησεν οὗτος γελάσας.

Κατέλαβεν ἤδη καὶ αὐτὸν τάσις τις πρὸς ἁμιλλαν· ἀνέβρασεν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τὰ λωφάζοντα εἰς τὴν ψυχὴν παντὸς ὀπλοφοροῦντος ἀνδρὸς ἐνστικτικὰ ἐκεῖνα τῆς ὑπεροχῆς εἰς ὅλα καὶ τῆς παραβόλου φιλοτιμίας. Ὅσον καὶ ἂν ἤθελε νὰ μὴν ἀπελπίσῃ τὸν γέροντα δὲν ἠδύνατο πλέον· πᾶσα παρὰχώρησις ἦτο ἄκκαιρος. Ἀφοῦ ὑπεχρεώθη νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα ἔπρεπε καὶ νὰ νικήσῃ. Δὲν ἦτο καθόλου ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτὸν ν' ἀφήσῃ ἐν παλαιὸν καρυοφύλλῳ γέροντος πολίτου νὰ φανῇ ὑπέρροχον τοῦ ἰδικοῦ του. Κατέπιπτεν εὐθὺς τότε τὸ γόητρον τοῦ ὀπλου τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ γόητρον ὅλου τοῦ στρατοῦ. Οἱ χωρικοὶ θὰ κατεγέλων αὐτὸν διὰ τὰς πρὶν ἐπαγγελίας του καὶ εὐχαρίστως θ' ἀνήγειρον τὴν κεφαλὴν τὴν ὁποίαν τοῖς εἶχε καταβάλλῃ ἡδὴ ἡ γοητεία τοῦ νεοφανοῦς.

— Νά, εἶπεν· ἐγὼ ἐκεῖ θὰ ρίξω, ἔς τὸν κάτω ἔλατο!..

Καὶ ἔδειξε διὰ τῆς χειρὸς ἀπώτατα μικρὰν ἔλατον, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἐτέρου τῆς Βουνιχώρας βουνοῦ, τοῦ Παπαδάκου. Οἱ χωρικοὶ ὅλοι τὸν προσέβλεψαν ἐκπληκτοὶ μὲ κάποιαν δυσπιστίαν διὰ τὸ ἀπώτατον τοῦ σκοποῦ, εὐλογοῦντες ἐνδομύχως τὸν γέροντα Χειμάρραν, διότι χάρις εἰς αὐτὸν θὰ ἐβλεπον ἐμπράκτως τοῦ νέου ὀπλου τὴν ἐνέργειαν. Ἐνῶ ὁ γέρων μὲ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη δύσπιστον καὶ ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους ἐβλεπε τὸν ἐνωματάρχην ὡς διδάσκαλος, σιωπηλῶς παρακολουθῶν τὰ δύσκολα φελλίσματα τοῦ μαθητοῦ του. Ὁ ἐνωματάρχης ὅμως ἐχειρίζετο μετὰ μεγάλης ευκολίας τὸ ὄπλον δεικνύων πόσον ἦτο γνώριμος μ' αὐτό. Διὰ μίαν στιγμὴν ἐγονάτισε καθ' ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τακτικῆς ὕψωσε καταλλήλως τὸ κλισισκόπιον, ἐστήριξε τὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τοῦ δ-

μοταγοῦς γόνατος καὶ σκοπεύσας ἐπυροβόλησεν ἄνευ χρονοτριβῆς.

— Ἀ! ἤκούσθη ἐκ τοῦ στόματος ὅλων τῶν χωρικῶν. Ἐν ᾧ βραγχνόν, βαρὺ καὶ ὑπόκωφον, ἐκφράζον ἀπαλλαγὴν ἀπὸ βάρους πιέζοντος τὴν καρδίαν καὶ ἐνταυτῷ θαυμασμὸν καὶ ἐκπληξιν καὶ ἀποθάρρυνσιν καὶ χαρὰν ὡς δυσέφικτος προσδοκία πραγματοποιουμένη. Δὲν ἐφλυάρει μόνον ὁ ἐνωματάρχης, ἀλλὰ καὶ ἀπεδείκνυε· δὲν εἶχε μόνον καλὸν ὄπλον, ἀλλὰ καὶ χεῖρα ἄττομον καὶ ἀλάνθαστον ὀφθαλμόν. Καὶ ἐνῶ ἤδη οἱ χωρικοὶ περιεκύκλουν αὐτὸν διαφοροτρόπως ἐκφράζοντες τὸν θαυμασμὸν των, χαίροντες ὡς νὰ μετεῖχον καὶ ἐκεῖνοι τῆς νίκης του, ἀσπαζόμενοι ὀλοφύχως τοὺς νεωτερισμοὺς του, οἱ πέντε ἔξ γέροντες, οἱ πιστοὶ τοῦ παρελθόντος ὁπαδοί, ἔστρεφον ἐνχαλῶνιον βλέμμα πρὸς τὸν γέροντα Χειμάρραν, ὡς νὰ τῷ ἔλεγον ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα ἦτο ματαία πλέον, ὅτι ἔπρεπε νὰ προσπαθῇ εὐσχήμως ὑποχωρῶν νὰ σώσῃ τοῦλάχιστον τοῦ καρυοφυλλίου τὸ παλαιὸν γόητρον.

— Ἡ ἀράδα μου τόρα...

Ὁ γέρων δὲν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ὑποχωρήσῃ. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἐθαύμασε καὶ τὴν εὐθυβολίαν τοῦ ὀπλου καὶ τοῦ ἐνωματάρχου τὴν ὀζυδέρκειαν· εἶνε ἀληθές ὅτι αὐτὸς δὲν ἐδοκίμασέ ποτε ἀπὸ τοιαύτης ἀποστάσεως τὸ καρυοφύλλι του· ἀλλ' ἡ ἰδέα ὅτι ἦτο ἰδικόν του ὄπλον, ὄπλον τῆς ἐποχῆς του, ἐδέσποζε τοῦ πνεύματός του ἀπαρσάλευτος. Οὕτω ὁ γέρων κατέλαβε τὸν τόπον τὸν ὁποῖον εἶχε πρὶν ὁ ἐνωματάρχης ἠνῶρθωσε τοὺς ψαροὺς μυστικὰς του ὑπερηφάνως, ὅπως ὅταν ἤθελε νὰ διηγηθῇ καμμίαν ἐνδοξον σελίδα τῆς ἱστορίας του, ἔφερε πρὸς τὸν ὦμον τὰς πλατείας χειρίδας τοῦ ὑποκαμίσου του, ἔκαμε τὸν σταυρόν του ὅπως ἐσυνείθιζον οἱ περισσότεροι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς του πρὸ μεγάλου τιнос γεγονότος, ἀναθέτοντες εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θεοῦ τὴν ἐκβάσιν του. Ἦδη ἐγονυπέτησεν ὁ γέρων ἄνευ διατυπώσεων καὶ σκοπεύσας ἐπυροβόλησεν.

Πλὴν ὅσοι τῶν χωρικῶν ἤκουσαν ἄλλοτε τὸ καρυοφύλλι τοῦ Χειμάρρα καὶ αὐτὸς ὁ γέρων ἀπὸ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν ἐκείνην εὐθὺς ἠνῶθησαν ὅτι τὸ ὄπλον δὲν ἐξέπληρρωσε τὸν σκοπὸν του. Ὁ ἦχος του δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖνος ὁ βαρὺβρομος καὶ ἠχῆεις, τὸν ὁποῖον διέκρινον οἱ Τουρκαλῶνοί μέσῳ τῶν ἄλλων ἐκπυρσοκροτήσεων, φρικίωντες δι' αὐτὸν καὶ μόνον, ὡς νὰ ἤκουον λένοντας βρυχηθμόν μέσῳ τῆς ἀκινδύνου ὠρυγῆς τσακαλιῶν. Οὕτε ἐκεῖνος διὰ τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ ἐν Βουνιχώρᾳ νυμφεύμενοι ἀνῆγγελλον εἰς τοὺς συμπεθέρους τὴν ὥραν τῆς συναθροίσεως. Ἦτο κλαυθμηρὸς, σесυρμένος καὶ ἄτονος, ὡς νὰ ἐξέπεμπε τῆς κέννης του οὐχὶ βολὴν ἀλλὰ ἐκφρασιν δισταγμοῦ διὰ τὸν ἀγῶνα εἰς τὸν ὁποῖον ἐκαλεῖτο, ἀνεπαρκεῖς αἰσθανόμενον τὰς δυνάμεις του πλέον.

Καὶ τῷ ὄντι οἱ δραμόντες νὰ παρατηρήσωσι χωρικοὶ ἔλεγον ὅτι οὔτε ἡ ἑλάτος ἐγγίχθη που οὔτε κανὲν πλησίον ἄλλο μέρος. Μειδιάμα ἤρχισε ν' ἀναφαίνεται εἰς τὰ χεῖλη τῶν παρισταμένων ὄλων, λόγοι ἐρεθιστικοὶ νὰ ἐκφράζονται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐντονώτεροι γινόμενοι καὶ τὰ βλέμματα ὅλα, μὲ τὴν διαβολικὴν ἐκφρασιν ἐκείνην τῆς χαιρεκακίας προσηλώθησαν πονηρῶς ἐπὶ τοῦ πτωχοῦ γέροντος. Τοῦ γέροντος ὁ ὁποῖος ἔμενεν ἐκεῖ ἀκόμη γονυπετής, μὲ τὸ καρυοφύλλι εἰς χεῖρας, τὴν κεφαλὴν κάτω νεύουσιν, τεταπεινωμένος, συντετριμμένος καὶ ἄλλος.

— Νά, ἐδῶ ἐνε! ἐφώναξέ τις αἴφνης, σπεύδων εἰς λόχμην καπνίζούσης χαμορίγανης.

Καὶ τῷ ὄντι ἦτο ἐκεῖ ἡ σφαῖρα τοῦ καρυοφυλλίου θερμὴ ἀκόμη, πεπλατυμένη καὶ παρέκει τὸ χάρτινον πώμασμα ἀνέπεμπεν ὀλίγον κυανόφαιον καπνόν. Μόλις εἰς τὸ μέσον τῆς τροχιάς ἐφθασεν ἡ σφαῖρα καὶ ἔπεσε· δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν της!...

— Βλέπεις τα, παπποῦ· εἶπεν ἐμπαικτικῶς ὁ ἐνωματάρχης.

Καὶ χωρὶς νὰ στρέψῃ πρὸς τὸν γέροντα, μεθυσθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας καὶ θέλων νὰ καταπλήξῃ τοὺς χωρικοὺς διὰ τῆς εὐστοχίας του, ἤρχισε νὰ πυροβολῇ κατὰ τῶν πέριξ ἐλάτων. Καὶ ἐνῷ αἱ σφαῖραι συρίζουσαι ἐπέταν πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ οἱ κλῶνοι θορυβοῦντες κατήρχοντο ἀναπαλλόμενοι τοῦ βουνοῦ, ἀτυχῇ θύματα τοῦ θριάμβου τοῦ ἐνωματάρχου οὗτος ἐκάγχαζε κ' ἐβόα ἐν κομπορήμονι ἀδιαφορίᾳ:

— Μέτρα, παπποῦ... μέτρα!...

*
'Ἄλλ' ὁ γέρων Χειμάρρας δὲν ἤκουεν οὐδ' ἔβλεπε πλέον. Ἡ ἀπροσεξία τῶν χωρικῶν οἱ ὁποῖοι ἐπροθυμοῦντο θορυβοῦντες νὰ κολακεύσωσι τὴν μακαριοδοξίαν τοῦ ἐνωματάρχου ἔδωκεν εἰς τὸν γέροντα καιρὸν νὰ φύγῃ ἀπαρτῆρητος εἰς τὸν οἰκίσκον του. Μόλις δὲ ἐφθασεν ἐκεῖ ἐρρίψεν ἀμελῶς εἰς μίαν γωνίαν τὸ ὅπλον του καὶ ἀφέθη στυγνὸς κ' ἐξηντλημένος ἐπὶ μιᾶς παρατυχοῦσης καλῆθου.

"Ὅλα τὰ ἔχασε διὰ μιᾶς ὁ γέρων τὴν ἑκπρσιν τῆς φυσιγνωμίας, τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ παραστήματος, τὴν λάμψιν τοῦ βλέμματος, τὴν λεβεντιάν τοῦ σώματος καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς ψυχῆς— ὅλα τὰ ἔχασε. Δὲν ἦτο ἤδη παρὰ ἐν ταπεινὸν καὶ ἀποκατωμένον γερόντιον, κύπτον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν, μίαν μᾶζα κρέατος καὶ κοκκάλων, παράλυτος ἐκ τῆς δυστυχίας τῆς ζωῆς. Ὁ ἀγὼν αὐτὸς τῶν ὀπλων ἦτο διὰ τὸν Χειμάρραν ἀγὼν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, τῆς παρελθούσης γενεᾶς, τῆς μεγάλης καὶ ἀμειώτου καὶ τῆς νέας γενεᾶς, τῆς ὅλως ἀσήμεου καὶ ταπεινῆς καὶ παιδαριώδους, ἡ ὁποία

μόνον ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς παλαιᾶς ἡδύνατο ν' ἀνδρωθῇ καὶ νὰ προκόψῃ. Καὶ ὅμως αὕτη ἐνίκησεν ἐκείνην. Τὸ εὐτελὲς ὄπλον ἐνὸς ἀσήμεου ἐνωματάρχου ἐνίκησε τὸ ἐξακουστὸν ὄπλον τοῦ γέροντος Χειμάρρα, ὅπως εἰς τὸ παραμῦθι ὁ λεπρὸς βουκόλος νικά τὸν ἀνδρειωμένον τῆς Κιόνας.

— "Αἰ-χούχα!...

Δὲν ἐπεφώνει πλέον τὸ μπρέ! ὁ γέρων, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο καὶ μεστὸν ψυχικοῦ σθένους, τὸ ὁποῖον συχνὰ ἐκφωνοῦμενον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἐπέβαλλε σιγὴν ἐφ' ὄλων τῶν Βουνιχωριτῶν καὶ παρέλυε τῶν νέων τὰς ἀκατασχέτους ὁρμὰς· ἀλλὰ τὸ αἰ-χούχα, τὸ κοινὸν καὶ τετριμμένον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὅλοι οἱ χωρικοὶ ἐκφράζουν τὴν ἀπελπισίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὴν κάρωσιν.

— "Αἰ-χούχα!... ἐξέφερε συχνὰ τοῦ στήθους.

Καὶ ἔρριπτε βλέμμα ἐσχάτης ἀπογοητεύσεως εἰς τὸ καρυοφύλλι του. Τὸ καρυοφύλλι του εἰς τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πίστιν πλέον, δὲν εἶχε πεποιθήσιν, ὅπως ἡ χήρα ἐκείνη τοῦ ἀνεκδότου, ἡ ὁποία ἐνῷ ἐνόμιζεν ἑαυτὴν κάτοχον Τιμίου ξύλου, βεβαιοῦται αἴφνης παρὰ τοῦ ἰδίου πλοιάρχου ὅτι τοῦτο ἦτο τεμάχιον ἀπὸ τοῦ ἰστοῦ τοῦ πλοίου του. Ποῦ πλέον ἐκεῖνο τὸ περίβλεπτον καρυοφύλλι, τὸ ὁποῖον ἐχθροὶ καὶ φίλοι ἐζήλευον, τὸ ὁποῖον ὁμόθηρσκοι καὶ ἀλλόθηρσκοι ἐθαύμαζον κ' ἐπήνουν ὅπως ἐπήνουν καὶ αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν. Τὸ καρυοφύλλι διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Γιαννάκης Νοταρᾶς, τὸ χρυσὸ ἀρχοντόπουλο, προσέφερεν εἰς αὐτὸν χιλιάδες ντούπιαις κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐτρεφε λατρείαν ὁ γέρων εἰς αὐτό, ἦτο ἡ ψυχὴ του, τὸ καμάρι ὅλης του τῆς ζωῆς. Μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ἐπεριποιεῖτο αὐτὸ μετὰ λεπτῆς ἀβρότητας, μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη, ὅλας τοῦ ἔτους τὰς γλίσχρας οἰκονομίας του, εἰς αὐτὸ τὰς ἐξόδευσ' ταμβάκον δὲν ἡγόραζε πολλάκις, τὸ ἀνακουφιστικὸν τῶν γερόντων ρόφημα, δι' αὐτό. Καὶ ἐκάλει τοὺς καλλιτέρους ἀσημουργοὺς κ' ἐποίκιλλον τὴν μακρὰν κάννην του μὲ διαφόρους παραστάσεις μαχῶν, μὲ εἰκόνας θαλασσίων τεράτων, μὲ συμπλέγματα νεραϊδῶν καὶ βουκόλων, μὲ φαντασιωδῆ ζωὰ καὶ φυτὰ, μὲ μονογράμματα ἐξορκισμῶν καὶ ἀγέρωχα δίστιχα. Ἐμαλαμοκάπνιζε τὰ παφήλια καὶ τὰ καρυοφύλλα του, ἐπηργύρου τὴν σφύραν καὶ τὴν ῥάβδον, προσήρμιζεν ἐπὶ τοῦ κοντακίου δακτυλιολίθους τοὺς ὁποίους εὗρισκε κάποτε εἰς τὰ βουνά, καὶ πρὸ δύο ἀκόμη ἐτῶν ἀνέλυσε τοὺς τελευταίους τοκάδες του διὰ νὰ προσκολληθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἓνα δικεφαλὸν ἀετόν, φέροντα στέμμα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ κερανοὺς εἰς τοὺς ὄνυχας. Ὅλα τὰ ἐδίδεν ὥς καὶ τὰ στολιδία του ἐθυσίαζε διὰ νὰ στολίσῃ αὐτό. Οὕτω ὁ Χειμάρρας ὑπέθετεν ὅτι ἤμειβε κατὰ τι τὴν

ἀξίαν του Κατά τι μόνον, διότι ἡ ἀξία τοῦ ἰδιοῦ του καρυοφυλλίου ἦτο πολὺ μεγάλη!...

Τώρα ὅμως ἐβλεπεν ὅτι ἡπάτατο. Δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα σκουροντούφεκο καὶ αὐτό, ὅπως τόσα ἄλλα· ἐν ἀφιλότιμον ὄπλον τὸ ὁποῖον ἀφοῦ δὲν ἐνίκηθη ἀπὸ τὰ Γκέκιχα καρυοφύλλια ἄφησε νὰ νικηθῇ τώρα ἀπὸ ἓν πεζότατον ὄπλον ἐνὸς σταυρωτῇ!... Καὶ αἰφνης ἡ φαντασία τοῦ γέροντος ὑπερθερμανθεῖσα ἤρχισε νὰ ἐκλαμβάνῃ αὐτὸ ὡσεὶ ἔμψυχον, νὰ εὐρίσκη ἐπ' αὐτοῦ μοχθηρὰν ὑποιλότητα, ἐπίπλαστον ἀγρωσύνην, διὰ τῆς ὁποίας τὸν ἡπάτα ἐπὶ τόσα ἔτη, ἀνάνδρως! Ὁμίλησεν εἰς αὐτὸ ἀποτόμως, τὸ ὕβρισε τραχέως καὶ αἰφνης ὀρμήσας ἤρπασεν ἀπὸ τῆς τραπέζης σκουριασμένην προβατοφαλίδαν καὶ τῷ ἐπέτετέη. Ναί, ἤθελε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ καρυοφυλλίου τὰ κοσμήματα, διότι δὲν τοῦ ἔπρεπον πλέον. Ν' ἀποσπᾷσῃ ἐκεῖνο τὸ διαφανές ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων δίκτυον μὲ τὸ ὁποῖον τὸ περιέβαλλεν, ὡς θρησκομανὴς θαυματουργὸν εἰκόνα καὶ νὰ τ' ἀφίση γυμνόν, κατησχυμένον, μὲ τὸ εὐτελὲς ξύλον καὶ τὸν σίδηρον μόνον ὅπως οἱ καπεταναῖοι τῆς ἐποχῆς του ἐγύμνουν τῶν ὀπλων τοὺς δειλοὺς στρατιώτας. Ἐρριψεν αὐτὸ κατὰ γῆς ὁ γέρον Χειμάρρας ἐγρονυπέτησεν ἐπάνωθεν του καὶ μὲ χεῖλη ἀναπαλλόμενα, ὅψιν ἀγρίαν, χεῖρας τρεμούσας ἔκοπτεν ἐν ἐν τὰ κοσμήματά μετὰ μίσους, ὡς νὰ εἶχεν ἄσπονδον ἐχθρὸν ὑπὸ τοὺς πόδας του καὶ τὸν ἐμακελόκοπτε!

— Νά!.. νά!.. νά!... ἤρθωνε παράφορος.

Ἄλλ' αἰφνης ἐστάθη ὁ θρηνώδης ἐκεῖνος ἤχος, τὸν ὁποῖον ἀνέδιδε κοιπτόμενον διὰ τῆς ψαλίδος τὸ μέταλλον τὸν ἔφερεν εἰς ἑαυτόν· ἔρριψε μακρὰν τὴν ψαλίδαν καὶ ἐγερεθεὶς ἐκάθησε παρὰ τὴν τράπεζαν, κλινὰς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν δύο χειρῶν του. Κ' ἐνῶ ἔβλεπε τὸ ὄπλον, τὸ ὁποῖον τόσον ἡγάπησε κατακείμενον ἤδη χαμαί, μὲ τὰ παφῆλια μακρὰν χάσκοντα, τὰ κοσμήματα ἐσκορπισμένα περὶ, τὸ καρυόφυλλον πεπιεσμένον ἀσπλάγχχνως, τὸν δικέφαλον αἰτόν εἰς μίαν γωνίαν ἀδρανῇ ὡσεὶ κερκυνόπληκτον, δάκρυα ἀνέβλυσαν τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ ἐκυλίσθησαν καυστικὰ ἐπὶ τῶν ψυχρῶν παρειῶν του. Ὅλα ἐκεῖνα τὰ συντρίμματα παρίσταντο εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ὡσεὶ παραπονούμενα, τὸ ὄπλον ἐν κλυθμηρᾷ θέσει τὸν ἡρώτα τί ἐξῆτει ἀπ' αὐτοῦ πλέον; Μήπως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του δὲν τὸν ὑπήκουσε πάντοτε, δὲν τὸν ὑπηρετήσε πιστῶς; Τόσας φορὰς εἰς τὴν Ἀρχαῶν, εἰς τὸ Μεσολόγγι, εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς ὅλας τὰς φοβερωτάτας μάχας, μήπως δὲν ὑπερασπίσθη αὐτὸν ζηλοτύπως, μ' ἐπιμονὴν καὶ καρτερίαν μητρός, προφυλασσούσης τὸ ἴδιον τέκνον;

Τῷ ὄντι, ἦτο πολὺ ἀχάριστος ὁ Χειμάρρας! Ἐπὶ τόσα ἔτη τὸ καρυόφυλλον καὶ αὐτὸς πάν-

τοτε μαζί εἰς τὸν Μωρηᾶ καὶ τὴν Ρούμελην, ἡμέραν καὶ νύκτα, μὲ τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος καὶ τοὺς καύσωνας τοῦ καλοκαιρίου, πλευρὸν μὲ πλευρὸν ἀδελφώθησαν καὶ ὁ γέρον εὗρισκεν εἰς αὐτὸ τὸ ἄψυχον χρόνους ὅλους τῆς παρελθούσης ζωῆς του, κινδύνους καὶ ἀγῶνας τοὺς ὁποίους ἐμερίσθησαν, φίλον πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἔκαμνε τὸν μεγαλύτερόν του ὄρκον. Τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἐξυπηρετήσεν αὐτὸ τόσον ἀκαταπονήτως, μὲ αὐτοθυσίαν, ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ, πολλάκις φλογίζον, κατακοκινίζον τὰ στέρνα του μέχρι διαρρήξεως διὰ τῆς πυρίτιδος διεσάλπισε τὴν δόξαν τοῦ ἰσχυρότερον μυριῶν ὁμοῦ σαλπισμάτων, ἐπικυροῦν αὐτὴν διὰ θανατηφόρου μολύβδου· διὰ τῆς ἀξίας του περιέβαλλε μὲ αἰγλην ποιητικωτέραν τὸ ὄνομα του. Τί ἄλλο ἤθελεν ἀκόμη; τώρα ἡ ἐποχή του παρῆλθεν· ἦτο ἀχρηστον πλέον!...

— Μπρέ, πῶς ἄλλαξ' ἡ πλάσι! ἐπιθύρισε ἐ γέρον.

Τὸ βλαχόπουλο τοῦ μύθου τὸ ὁποῖον ἀπεικοιμήθη εἰς ἔρημον τόπον καὶ ὅτε μετὰ διακόσια ἔτη ἐξύπνησεν εἶδε μεγαλοπρεπῇ καὶ πολυάνθρωπον πόλιν πρὸ αὐτοῦ δὲν ἐξεπλάγη τόσον ὅσον ὁ γέρον Χειμάρρας ἤδη πρὸ τῆς λογικῆς τῶν σκέψεών του. Ἡ φαντασία του ἔφερεν αὐτὸν μακράν, εἰς παρελθόντας καιροὺς, εἰς ὅπλα ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχε καὶ μίαν ἱστορίαν, τὰ ὁποῖα ὕμνεϊ ἡ παράδοσις καὶ τὰ ὁποῖα ἀφῆκον φρικαλέαν ἀνάμνησιν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Καὶ αὐτὰ λοιπὸν ἐγέρασεν, παρῆλθεν ἡ ἐποχή των! ἦσαν ἀχρηστα πλέον!.. Ναί, τὸ νταλιάνι τοῦ Μπουκουβάλα, τὸ ὁποῖον ἐλύσσα ὡς ἔμψυχον εἰς τὸ Κεράσοβον, τὸ ἀρμοῦτι τοῦ Βρυκόλακα, ἡ λαζαρίνα τοῦ Δίπλα, ἡ Καπότα τοῦ Ἀσφακιανοῦ Κουτρούκη, ἡ Κατερίνα τοῦ Κουδούνα, ὁ Λεβέντης τοῦ Μητρομάρα, τὸ Μάντσαρι τοῦ Ἀντρίτσου, ὁ Σισανὲς τοῦ Μελαχρογιάννη, ὁ Ἀϊ-Λιάς τοῦ Βλαχαρμάτα, τὸ βαρὺ καὶ δυσχερίστον ἀπελατίκι τοῦ Καραισκάκη καὶ τόσα ἄλλα ἀνθρωποφάγα ὅπλα εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἀνδρειωμένοι ἐκεῖνοι ἄρματωλοι μετέδωκαν τῆς ψυχῆς των τὸ γένος καὶ τὰ ἐθεοποίησαν, ἔπρεπεν ὅλα ὅλα ν' ἀποσυρθῶσιν ἐντροπαλά, ἀνίκανα νὰ παρελθῶσι πρὸς τὸ νέον ὄπλον τοῦ Παπαθεοδωρακοπούλου!... Οὕτω ἔλεγεν ὁ ἐνωματάρχης! Τὸ ἔλεγε καὶ τὸ ἀπεδείκνυνεν ἀτυχῶς!..

Καὶ μία λύπη κατέλαβεν ἡδὴ τὸν γέροντα, λύπη ἀπ' ἐκείνας αἰ ὁποῖαι ἀφαιροῦν τοῦ ἀνθρώπου τὰ συναισθήματα ἕως νὰ λησμονῇ καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του. Τὰ δάκρυά του ἔπαυσαν αἰφνης. Ἠγέρθη, ἔλαβε τὸ καρυόφυλλον καὶ τὸ ἐκρέμασεν οὕτως ἐξηθρωμένον ἀπὸ τοῦ τοίχου συνέλεξε τὰ διεσκορπισμένα κοσμήματα μετ' ἀκριβολογίας ἀπομωραμένου, ἔθεσεν αὐτὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν

του. Ἀπ' ἐκεῖ δὲ ἐβλεπε καὶ ἐπανάβλεπε τὸ ὄπλον, πλανώμενος εἰς μυρίους συλλογισμούς. Μόλις τότε εἰς τοῦ καρυοφύλλου ἐκείνου τὴν παρακμὴν ἐσυλλογιζέτο διὰ πρώτην φοράν ὁ Χειμάρρας τὰ ἰδικὰ του γηρατεῖα. Εἰς τὴν σφαῖραν ἐκείνην τοῦ ὄπλου τὴν μόλις συρθεῖσαν εἰς ὀλίγα μέτρα καὶ κυλισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ χώματος ἀδρανῆ, ὡς ἄψυχον κουφάρι, ἐβλεπε θλιβερῶς τὴν ἰδικὴν του ἐξασθένεισιν, πιστὴν εἰκόνα τῶν σωματικῶν του δυνάμεων. Ἡ ψυχὴ του ναί, ἦτο βράχος ἀκλόνητος ἀκόμη. Ἡσθάνετο ἀκόμη τὴν δυνάμιν καὶ τὸν πόθον νὰ τρέξῃ πάλιν εἰς τὸν βρασμὸν τῆς μάχης, ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὴν θύελλαν αὐτῆς, νὰ χορτάσῃ ὁ ὀφθαλμὸς ἀπὸ ἐχθρικὸν φόνον, νὰ βραχῇ τὸ σῶμα μὲ αἵματα καὶ μὲ δάκρυα!.. Ἀλλὰ τὸ σῶμα ἦτο βαρὺ ὡς τὸ χῶμα καὶ δὲν ὑπήκουε πλέον. Ἐπέταζαν τὰ ἔτη ὅτε ἡσθάνετο περὰ εἰς τοὺς πόδας καὶ τὸν παρέβαλλον μὲ τὸν αἶτόν οἱ σύντροφοί του. Τόρα:

Ἡ βρῦσες ἐκίνησανε,
οἱ μῦλοι ἐσταματήσανε,
καὶ τὰ βουνὰ χιονίσανε,
τὰ δυὸ γενῆκαν τρία

καθὼς λέγει ὁ μῦθος!.. Καὶ ἡσθάνετο περισσότερον ἤδη ἐπὶ τοῦ σώματος τὴν ἀποκαρωτικὴν ἐκείνην τοῦ γήρατος πίεσιν κ' ἐσκέπτετο ὅτι δὲν εἶχε καθόλου ἄδικον τὸ καρυοφύλλι του. Παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ των· καλὸν ἦτο νὰ παρέλθωσι καὶ αὐτοί!..

— Παπποῦ, ἔ παπποῦ! ἠκούσθη αἴφνης φωνὴ παιδίου, εἰσορμήσαντος ἐν θορύβῳ εἰς τὸν οἰκίσκον καὶ ῥιφθέντος ἐπὶ τῶν γονάτων του· δὲν τὸ θέλω πιά τὸ καρυοφύλλι σου· νὰ μοῦ πάρῃς ἓνα σὰν τοῦ στρατιώτη!..

Ὁ γέρον Χειμάρρας ἔστρεψε καὶ ἠτένισεν αὐτὸ καταπνίγων τοὺς λυγμούς του. Ὅχι μόνον οἱ συμπατριῶταί του ἀπηρνοῦντο τὰς παλαιὰς δοξασίας, ἀφίνοντο ἀπόλεμοι νὰ παρασυρθεῖσιν εἰς τὸ βεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μικρὸς ἐγγονὸς του, τὸ ἔργον αὐτὸ τῶν ἰδίων του χειρῶν. Ἀπὸ μικρόν, μικρότατον ὁ γέρον ἐσυνείθισεν αὐτὸ εἰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ πατριωτικὰς διηγήσεις. Τῷ ἔλεγε τὰς περιπετείας καὶ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Γένους, τῷ ὠμίλει μετὰ προφητικῆς πεποιθήσεως περὶ τοῦ τελευταίου βασιλέως, ὁ ὁποῖος κοιμᾶται εἰς τὸ σπήλαιόν του μὲ τὸ σπαθὶ ἀκόμῃ εἰς τὸ χεῖρ καὶ θὰ ἐξυπνήσῃ μὲ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου νὰ καθήσῃ πάλιν ἐπὶ τοῦ μυριοδοξασμένου θρόνου του· ἡρίθμει εἰς αὐτὸ τὰς καταστροφὰς τῶν Τούρκων, περιέγραφε τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς θριάμβους τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατέληγεν ὑπεραίρων τὴν ἀξίαν τοῦ καρυοφύλλου του. Καὶ ὅταν ἐβλεπε τὸν μικρὸν νὰ ζωηρεύεται καὶ νὰ φλυαρῇ ἐν πολεμοχαρεῖ παρκαφοῶ, ὁ γέρον κολακευόμενος εἰς τὴν πραγμα-

τοποίησιν γλυκεῶς ὀνείρου, ὑπέσχετο νὰ δώκῃ εἰς αὐτὸν τὸ καρυοφύλλι του, ὅταν τὸ ἔθνος σύσσωμον ἐξεγερθῇ διὰ νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν Πόλιν καὶ μ' αὐτὸ νὰ πολεμήσῃ διὰ τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα!.. Τόρα ὁμῶς καὶ αὐτὸς ὁ μικρὸς δὲν το ἤθελεν. Ἄχ! τί τοῦ ἔκαμνεν ὁ ἀναθεματισμένος σταυρωτῆς!..

— Ἐ, θὰ μοῦ πάρῃς, παπποῦ; ἐξηκολούθει ὁ μικρὸς.

— Ὅχι! ἐβόησεν αἴφνης ὀρθωθεὶς ἐν ἀπειλητικῇ στάσει ὁ Χειμάρρας ὡσεὶ τῷ ἔλεγον ν' ἀπαρνηθῇ τὴν θρησκείαν του.

Ἀλλ' εὐθὺς μετενόησε καὶ κατέπεσεν ἄθυμος εἰς τὴν θέσιν του. Οἱ κλαυθμηρισμοὶ τοὺς ὁποίους ἔβαλε τὸ παιδίον διὰ τὴν ἄρνησιν του ἐκείνην ἐφάνησαν εἰς τὸν γέροντα κλαυθμηρισμοὶ ὀλοκλήρου γενεᾶς, τῆς ὁποίας ἀπηρνοῦντο τὴν πρόοδον, τοὺς ἀγνώστους κόσμους εἰς τοὺς ὁποίους μοιραίως βαδίζει, θέλοντες νὰ στρέψωσιν αὐτὴν ὀπίσω, εἰς τὸ παρελθόν. Καὶ κατενόει ὅτι ἦτο ἄδικον τοῦτο, ἐντελῶς ἄδικον καὶ μάταιον! Μόνος αὐτὸς ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω, εἰς τὴν ἐποχὴν του ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπεμακρύνθη ἄδικως. Τί εἶχε νὰ κάμῃ εἰς τὸν νέον αὐτὸν κόσμον, τὸν ξένον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὰς αἰσθήσεις του ὅλας; Πῶς νὰ ζήσῃ μὲ τὸν Παπαθεοδωρακόπουλον ἀφοῦ ἔζησε πρὶν μὲ τὸν Δράκον;...

— Ἐ, θὰ μοῦ πάρῃς παπποῦ; ἐπέμεναν ἐν παρκαλητικῷ καὶ θρηνώδει τόνῳ, τὸ παιδίον.

— Ναί... θὰ σοῦ πάρω!.. ἐψιθύρισεν ἄφηρημένος.

Κ' ἐνῶ ἔσφιγγε τὸν μικρὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του, ἐμακάριζε τοὺς ἀποθανόντας συντρόφους καὶ ἠύχετο νὰ τοὺς ἐπανεῦρῃ ταχέως. Τὸ ἐβλεπε τεθλιμμένος ὁ Χειμάρρας ὅτι δὲν ἦτο θεὸς δι' αὐτὸν πλέον. Νέα ἐποχὴ ἤρχισε, νέα ὀνόματα, νέα ὅπλα... Νέοι θεοὶ κατέβησαν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος!..

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

Ἴδιον τῆς σεμνοτυρίας εἶνε νὰ θέτῃ τόσῳ περισσότερους φύλακας ὅσῳ ὀλιγώτερον ἀπειλεῖται τὸ φρούριον.

*

Ἡ φιλοπατρία εἶνε πλέον ἢ πάθος πλέον ἢ ἀρετὴ— εἶνε αὕτῃ ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ.

*

Δὲν ἀρκεῖ ὅτι οἱ ἡγεμόνες κατὰ δυστυχίαν εἶνε ἄνθρωποι, ἀλλ' ἔχουσιν ἐνίοτε καὶ δαίμονας συμβούλους.

*

Τὸ κοινόν, ὅπως ὅλοι οἱ ἡγεμόνες, ὅπως οἱ βασιλεῖς, οἱ λαοὶ καὶ αἱ γυναῖκες, δὲν ἀρέσκειται ν' ἀκούῃ τὴν ἀλήθειαν.